

İ.Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ ÇALIŞMA EKONOMİSİ ve ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BÖLÜMÜNÜN TARİHÇESİ ve GELİŞİMİ

Prof. Dr. Sabahattin ZAİM*

Efendim hoş geldiniz. Bir Sosyal Siyaset Konferansı'nı daha idrak etmiş bulunuyoruz. Tertip eden yönetici kardeşlerime tebriklerimi ve şükranlarımı arz ederim. Nereden nereye. Bendeniz 1953 yılında bu üniversiteye katılmıştım. Tam 53 yıl sonra yani bir yarım asır, artı üç yıl sonra huzurlarınızda bir konferansta bulunuyorum. Sosyal Siyaset Konferansları 1948 yılında başlamıştı. Demek ki 58 yıl sonra yeniden bu konferansla bir araya gelmiş oluyoruz. Yarım asır 8 yıl aşan bir akademik birikimdir bu konferanslar. Ve ilk cildi 1948 yılında basılmıştı.

Arkadaşlarımız dediler ki bölümümüzün tarihçesini anlat. Burası bir üniversite. Öyleyse tarihçeye üniversiteden başlamak lâzım. Nasıl geldik bu noktalara? 19. asırda Osmanlı Devleti'nde medrese sistemi vardı. Medrese sistemi demek, ilkokuldan doktora kadar devam eden bir eğitim bütünü demektir. Medresenin içinde çeşitli kademeler ve safhalar vardı. Bir üst bölüm de, hemen şu Süleymaniye'nin sağ tarafındaki Darülfünun'un yanında, şimdi müftülüğün bulunduğu yerde eğitim müesseselerinin en üst kademesi olarak bulunuyordu. Yani siz tarihi bir alan içinde yaşıyorsunuz, ama çoğunuz bunun belki farkında değilsiniz.

Sonra bu medrese sisteminden 19. yüzyılın ikinci yarısında mektep sistemine geçildi. Ve mektepler kurulmaya başlandı. Mekteb-i Mülkiye-i Şahane, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane, Mekteb-i Harbiye, Mühendishane-i Berri-i Hümayun, Mühendishane-i Bahr-i Hümayun, yani Deniz Mühendis Mektebi, Kara Mühendis Mektebi, Kara Harp Okulu, Tıbbiye

Mektebi (ki hâlâ durur; bu eczacılığın olduğu yerdir) ve Mülkiye Mektebi (şimdi Barbaros Bulvarı'nda Yıldız Teknik Üniversitesi'ne girerken soldaki binadır). Orası da vaktiyle körler okuluydu. İlk olarak da orası Mekteb-i Mülkiye-i Şahane idi. Yıldız Sarayı'nın girişiydi.

Bu okullar 19. yüzyılın ikinci yarısında eğitim sistemindeki yeni merhalelerdi. Yani medreseler kapanmamış, bunların yanında mektepler açılmıştı. Bu arada bir tanesi de Mekteb-i Ticaret-i Âli olup, Sultanahmet'teki Yüksek Ticaret Mektebi'ydi. Bu mekteplerin yanında, 19. asrın ikinci yarısının ikinci çeyreğinin başında da, Ortadoğu'da iki tane yeni eğitim müessesesi kuruldu. Bunların da adına Darülfünun dendi. Fen Mektebi anlamına gelir. Birisi İstanbul'da, diğeri Tahran'da kuruldu.

İşte İstanbul'daki o Darülfünun gide gele 1933'e ulaştı. 1933 yılında bir kanun çıkarıldı. Buna "Üniversite Reformu Kanunu" dendi. Bir günde Darülfünun ilga edildi, yani kaldırıldı ve ertesi gün yerine İstanbul Üniversitesi kuruldu. Nerede kuruldu? Bu binada, şu anda içinde bulunduğunuz Merkez Bina'da kuruldu. İstanbul Üniversitesi sadece bu binadan ibaretti. Her katında bir fakülte bulunmaktaydı. Bu bahçe tabii böyle değildi. Çünkü burası eski Harbiye Nezareti'ydi. Enver Paşa'nın meşhur Harbiye Nezareti. Şu Süleymaniye'ye bakan kısım da askeri bölüğün bulunduğu yerler, bu bahçeye çıkınca Merkez Bina'dan, sağ tarafta askerlik şubesi var idi. Öbür yanda Kızılay'ın yemekhanesi vardı. Ama tabii şimdiki gibi değil, çünkü o zaman daha fakirdik. Cumhuriyet'in daha kuruluş yılları. Böyle şatafatlı imkanlarımız yoktu. Ne teknoloji, ne dekanlık arabaları hiçbir şey yoktu o dönemler. O yemekhanede de ihtiyaç sahibi üniversite talebelerine peynir, helva ve ekme verilirdi. Onlar da o şekilde orada yemek yerd.

Bizim İktisat Fakültesi de bu binanın ikinci katındaydı. Bendeniz 1947 yılında, doktora başladığım zaman İstanbul'da, Prof. Gerhard Kessler kürsünün başındaydı. Ama tekrar biraz geriye gidelim. 1933 yılında çıkan kanunla 1934 yılında İstanbul Üniversitesi kurulduğu zaman henüz sadece Hukuk Fakültesi vardı. İçtimai Bilimler sahasında Hukuk ve Edebiyat Fakültesi, Tıp ve Fen vardı. Hukuk Fakültesi'ne bağlı olarak iktisadi ve içtimai yani sosyolojik sahada, araştırma yapmak üzere bir enstitü kuruldu. Adı da İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü'ydü. İşte bizim bölümün hatta Fakülte'nin nüvesi bu Enstitü'dür. Çünkü bu

* İ.Ü. İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Emekli Öğretim Üyesi.

Enstitü, Hukuk Fakültesi'ne bağlı olarak kurulmuştu. Zira İktisat Fakültesi yoktu.

1936 yılında, İktisat Fakültesi kurulunca, bu enstitü fakülteye bağlandı. İşte o zaman iktisat kısmı, iktisat kürsüleri olarak ayrıldı. Geriye içtimaiyatı kaldı. İçtimaiyat Enstitüsü bizim bölümün adı oldu. Sonra bu enstitü, içinde iki baş uç verdi. Bunların birisi İçtimaiyat yani Sosyoloji, diğeri ise İçtimai Siyaset denen Sosyal Siyaset idi. Sosyal Siyaset'in ilk adı İçtimai Siyaset idi ve Kessler'in kitabının adı da buydu. Prof. Kessler, bizim bölümün kurucusu olan hocadır. O yıllarda, 1934 yılında, dünyayı düşünün, o vakit Almanya'da Hitler rejimi, Nasyonal Sosyalizm'in hakimiyeti başlamış oluyor. Weimar Cumhuriyeti sona ermiş, 1930 buhranı bitmiş. Avrupa'da ve dünyada yeni bir dönem başlıyor. Demokrasilere ara verilmiş. Dünyada her yerde, devletin otoritesinin arttığı, otoriter rejimler hakim olmaya başlamış. Avrupa'da Nasyonal Sosyalizm, Faşizm, Japonya'da Mikado rejimi var, ABD'de de Roosevelt'in başında bulunduğu New Deal yani Yeni Nizam sistemi kuruluyor. O da ABD'ye göre federal devletin yetkilerini arttıran bir rejim.

Türkiye'de de Atatürk'ün Kemalist rejimi var. O zaman Atatürk'ün şöyle bir sözü nakledilirdi: "Ben diktatörlük yapacağım, benden sonra diktatör gelmemesi için...". Böyle bir dönemdi. Dolayısıyla bu dönemde Almanya'da demokrasiye son verildiği için bir çok profesör işinden atılmıştı. Bunların bir kısmı Einstein'ın zümresi gibi ABD'ye gittiler. Bir kısmı da Atatürk'ün davetiyle, devlet tarafından resmi davetle Türkiye'ye geldiler. Türkiye'ye bu sayede dünyaca ünlü profesörler geldi. O zaman da burası Türkiye'deki ilk üniversite. Ankara'da dahi üniversite yok. Ve bu hocalar İstanbul Üniversitesi'ni kurdular. Hukuk, Edebiyat, İktisat, Tıp ve Fen Fakülteleri'ni kurdular. Bunlar gerçekten de dünyaca ünlü profesörlerdi. Ve bizim fakültemizde hakikaten ciddi bir ilmi disiplin tesis ettiler.

Bu hocalardan bir tanesi Gerhard Kessler'di. Prof. Kessler Prusyalı bir Alman. Sosyal Demokrat olduğu ve Hitler'e karşı olduğu için kaçanlardan. Bir kısmı da Musevi olduğu için kaçmışlardı. Onlar da tabii can havliyle kaçmışlardı. Kessler Musevi olmayan halis Prusyalı yani Bismark'ın memleketinden, kırmızı yüzlü, şişman, tipik bir Alman idi. Toprağı bol olsun.

Bu binanın ikinci katı İktisat Fakültesi idi. Yalnızca bir kat. Kütüphane de sınıflar da Hocalar da orada idi. Belki bu salon belki de bitişikteki salon ise Tıp Fakültesi amfisiydi. Tıp Fakültesi talebesi de burada ders görürdü.

Kessler, Almanya'dan bütün Sosyal Siyaset kitaplarını getirmişti. Çünkü Sosyal Siyaset, Almanya'da 19. asırda kurulan, Sosyal Siyaset Cemiyeti'nin ürünü olan bir modeldir. 19. asırda Marksizm'e karşı yani kapitalizmin doğurduğu Marksizm'e karşı, kapitalizmin gayri ahlaki gayri adil olan yönlerine reaksiyon olan bir disiplin olarak çıkmıştır. Yani Sosyal Siyaset, kapitalizmin ayakta durmasını sağlayacak revizyonları yapmak üzere ortaya çıkmıştır. Sosyalizmden, Marksizm'den farklıdır. Esas itibarıyla, özel teşebbüs sisteminin ve aile müessesinin ayakta kalmasını sağlayarak, kapitalizmin gayri ahlaki gayri adil yönlerini düzeltmek üzere kurulmuş bir cemiyetin tesis ettiği bir disiplindir Sosyal Siyaset. Ve Kessler de bu disiplinin müntesibi idi.

Prof. Fritz Neumark Maliye kürsüsünün başında bulunuyordu. Bendeniz 1947'de doktora derslerine başladığım zaman, dört doktora dersi almıştım. Harp Sonrası İktisat, Maliye, Sosyal Siyaset ve İşletme. Harp Sonrası İktisat ve Sosyal Siyaset derslerini Kessler'den aldım. Kessler aynı zamanda iktisatçı ve sosyologdu. "İçtimaiyat" kitabı da vardır. Ve derdi ki Kessler: "İyi bir sosyal siyasetçinin evvela cemiyeti yani toplumu bilmesi gerekir. Yani sosyoloji bilmesi gerekir. Ondan sonra iktisadın nasıl teşekkül ettiğini, hangi doktrinlerle geliştiğini yani iktisadi doktrinleri bilmesi gerekir. Sonra iktisat teorisini bilmesi gerekir. Ondan sonra sosyal siyaset yapabilecektir."

Çünkü Sosyal Siyaset, Almanca'da Sosyal İktisadi Siyaset demektir. Ama kelimeler Alman dilinde uymadığı için "Social Politics" denmiştir. Ama aslı "Social Politics of Economics" olması gerekir İngilizce kelimelerle ifade edersek. Ve Kessler, böyle bir adamdı. Biz de öyle yetişmeye çalıştık. Bendeniz çeşitli okullarda, iktisadi doktrinler dersi de, sosyoloji de, iktisat teorisi dersi de verdim. Sonra Suudi Arabistan'da da işletme dersi verdim. Burada da Sosyal Siyaset'in bütün dallarında ders verdim. O zaman bir yerde takılıp kalmazdık. Bütün arkadaşlara tavsiyem de böyle geniş bir tabana oturmalarıdır. Meselelere bu geniş perspektiften bakmazsanız, o vakit teknisyen, spesiyalist bir insan olursunuz. Üniversite, Arapça'da "camia" demektir.

Yani üniversal, evrensel. Bu nedenle üniversite hocasının dünyaya geniş açıdan bakabilen bir insan olması gerekir.

Hep şunu söylemişimdir. Sağ ayağımızla bir merkeze oturacaksınız. Esas ihtisas sahanız neyse oraya. Orası sağlam olacak. Oraya bastınız mı ses çıkaracaksınız. Ama sol ayağımızla da geniş bir daire çizmeye çalışacaksınız. Böylelikle o geniş daire sizin muhitiniz olacak.

İşte Alman hocalar böyle bir tradisyon (gelene) getirmişlerdi. Sosyal Siyaset'te Kessler kurucuydu. İktisat'ta dünyaca meşhur Prof. Röpke vardı. Dobres Berger vardı. Maliye'de Fritz Neumark vardı. Osman Okyar onun asistanıydı, doktora dersinde hoca sualler sorardı. Biz bilemezsek hemen Osman'a döner sorardı. O da bilemezse haşlardı bu sefer. Yani öyle sıkı bir eğitim vardı. İşletme İktisadına da Alfred İzak gelirdi. O da kıymetli bir işletmeciydi ve Türkiye'de ilk işletme kitabının yazarıdır. Kessler, İzak ve diğerleri Türkçe öğrenememişlerdi, ama Fritz Neumark mükemmel Türkçe konuşurdu. "Efendim" diye başladı mı çok güzel devam ederdi. Tabii o zamanki Türkçe'yi konuşurdu. İmtihanda talebenin Türkçe hatalarını bulurdu. Ancak tekrar 30 yıl sonra Türkiye'ye geldiğinde o eski Türkçe'yle konuşunca buradakileri anlamaz hâle gelmişti!

İktisat dersine "Efendim iktisat lâ-ahlakidir" diyerek başladılar. "Lâ" diyemezdi de "la" derdi. Yani "gayri-ahlâki" değil, "lâ-ahlâki". Yani ahlâki kaygılardan hareket etmez, seküler bir temeli vardır diye devam ederdi. Güzel bir iktisat kitabı vardı. Hâlâ durur bende. İşletmede Ahmet Ali Özekan vardı. Alfred İzak'ın takipçisi. Bendenizin doktora girdiği yıllarda, Sosyal Siyaset'te de Kessler'in iki asistanı vardı. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu hocamız ve Orhan Tuna hocamız. Sabri Ülgener hocamız Avrupa'daydılar. Doçent olarak gitmişler. Profesörlüklerine hazırlanıyorlardı. Dolayısıyla bendenizin doktora safhalarında Türk hocalar yoktu. Sadece Alman hocalar vardı. Yani sanki Almanya'da doktora yapmış gibi olduk bir bakıma. Kessler'in iki asistanı vardı. Biri rahmetli Ekmel Zamil ağabeyimiz, öbürü de Safa Şükrü Erkun idi. Benim yetişmediğim bir asistan daha varmış bizim kürsüde, o da, Murat Bayrak. "Sancak Tül"ün sahibi olan meşhur Murat Bayrak bizim kürsüde sosyoloji asistanıymış. Boşnak'tı. Bosnalı. Fakir bir çocuk. Mahmutpaşa'da satıcılık yaparak hayatını kazanan bir insan.

Ama ne olursa olsun bunu solcu diye istememişler. Hoca da bunu asistanlıktan atmış. Sonra da Murat Bayrak trilyoner, meşhur bir iş adamı oldu. Yani solculuktan atılan asistan Türkiye'nin en büyük iş adamlarından birisi haline geldi. Sonra ahbabımız oldu. Arkadaşlığımız oldu. En son kendisini Almanya'daki evinde görmüştüm. Bu sefer de aşırı milliyetçi olmuş, mahkemeye düşmüştü. Ve o yüzden hüküm giydiği için Almanya'ya gitmişti. Köşküne gittik, ziyaret ettik. Enteresan bir tipti. Evinde yüzme havuzu, köpekleri vardı. Gece yarısı bir saatten sonra yüzer, sonra da çalışmaya başladılar.

Safa Şükrü Erkun da sosyoloji hocasıydı. O da "Yeni Bir Şehir Denemesi: Karabük" diye Karabük'ün şehirleşmesini konu edinen bir doktora tezi yapmış. O da herhalde Fındıkoğlu ile anlaşamamış. Ve terk etmişti. Sonra Güzel Sanatlar Akademisi'ne girdi. Orada hoca, profesör oldu. En sonunda rektör yardımcısı oldu. Ama daha hâlâ doktor olamamıştı. Sonra o af kanunlarından birinde bize müracaat etti. Rahmetli Yüksel Ülken'le birlikte hemen bir jüri kurduk. Doktor oldu. O gün ziyafetler verdi arkadaşlarına. Mutluluktan uçuyordu. Çünkü içinde bir ukde kalmıştı. Doktor olamadan rektör yardımcısı olmuştu. Üniversite'nin kuruluş yıllarında böyle gariplikler olmuştu. Hatırlarım 46 yıllarında sanırım Üniversite Kanunu Meclis'te tartışılırken ben de Mülkiye'de talebeydim. Son sınıfa geliyoruz. O zaman Hamdullah Suphi Tanrıöver Meclis'te Üniversite Kanununu savunmuştu. Biz de alkışlıyoruz heyecanla. Üniversite muhtariyeti çıktı ve bizim Mülkiye'deki bir çok asistan arkadaş kısa yoldan daha doktor olmadan doçent oldular. Mesela Turhan Fevzioglu böyleydi. Doçent oldu. Ama doktorası yoktu. Daha bir çok kişi bu durumdaydı. Dolayısıyla onlardan bir çoğu doktoralarını bilahare tamamladılar. İşte Safa Şükrü Erkun da bunlardan bir tanesi idi.

Onlar Almanca'yı iyi bilirlerdi. Çünkü Kessler Türkçe bilmezdi. O vakitte düşünün ben bir tarafta Fatih'te Kaymakam Muavini'yim. Sene 1948. Bir taraftan doktora geliyorum. Doktorada da, memurların doktora yapması yasak. Yasak da doktora talebelerinin hepsi memur. Bile bile lades durumu. Çünkü ben zaten Mülkiye'den hizmet-i mecburiyem olduğu için evrakım buraya gelmiş. Biliniyor yani. Üstelik Kaymakam Muavini'yim. Ama geliyoruz. Fakat sıkıntı şurada; Kessler diyor ki şu mevzuyu hazırlayınız. Haydi biz İngilizce kitapları alıyoruz. Oları tercüme ediyoruz. Sonra Türkçe tebliğimizi hazırlıyoruz, sonra

onu İngilizce'ye tercüme ediyoruz, sonra da getirip onu hocaya takdim ediyoruz.

Kırmızı yüzlü Kessler, ders anlatırken, ortadaki masanın üstünde duran yerli malı, incir üzüm v.s. kuru yemişi yer, bangır bangır dersi anlatırdı. Hep yerli malı giyinirdi. Elbiseleri, ayakkabıları Sümerbank'tandı. Çok cömertti. Cebinden bozuk paraları çıkarır, hiç bakmadan fakir fukuraya, dilencilere verirdi. Bazen de, bir torbanın içine ciğer doldurur getirir onu burada kedilere falan dağıtırdı. Sporu severdi. Kayak zamanı asistanların tümünü toplar, Uludağ'a kayağa götürürdü. Ama tembih ederdi: "Bakın ha, buraya spora gidiyoruz. Orada içki yok, sigara yok. Sadece spor yapacaksınız". Böyle de püritan bir Protestan'dı kendisi. Cumartesi, Pazar bütün kitapları kapatır, dağ taş yürüyüşe çıkardı. Ekseriye de yanlışlıkla askeri bölgelere girer sonra da yakalanırdı. Sonra anırlardı hoca olduğunu bıraktırlardı.

Çok iyi bir insandı. İlk dersinde bize şöyle derdi: "Derse devam mecburidir. Öyle anam öldü, babam öldü. Şu hastalandı mazeret değildir. Tek mazeret var. Kendin öldün. O vakit tamam". Safa Şükrü Erkun ile Ekmel Zadi de tercümanlığını yapardı.

1951 yılında bu hocalara Alman Devleti tekrar emeklilik hakkını tanıdı. Vatandaşlık haklarını tekrar geri verdi. Bunların hepsi Türk vatandaşı olmuştu zaten. Bunun üzerine çoğu teker teker memleketlerine dönmeye başladılar. Ve Kessler Almanya'da vefat etti. Oğulları vardı. Bir tanesi Amerika'daydı. Kızı vardı. Neumark gitti Frankfurt'ta rektör oldu. Onun "Boğaziçi'ne Sığınanlar" diye bir kitabı vardır. Hirsch'in bir kitabı vardır. Bizim dışımızda da Hukuk Fakültesi'nde, Tıp Fakültesi'nde, Ankara'daki Hukuk Fakültesi'nde Alman hocalar vardı. 1949 yılında bendeniz bir sene Eyüp'te maiyet memuru olarak hem Kaymakam hem de Belediye Reisi idim. İstanbul'un Belediye Reisi ve Valisi ise Dr. Lütfi Kırdar idi. O vakit İstanbul'un Valisi ve Belediye Reisi atanmış idi ve müşterekti. Kaymakamlık kursuna gidip, kaymakamlığa başladım. İşte bu dönemde, üniversitede arz ettiğim gibi, doktora seminerlerine girdim ve Ankara'ya gittik. O dönemde bu hocalar devam ediyorlardı. Daha bizim Türk hocalar gelmiş değillerdi. Benim kaymakamlık sürem, maiyet memurluğum doldu. 1949 yılında Ankara'ya kaymakamlık kursuna gittik. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde çiçeği burnunda Kahta Kaymakamı

oldum. O zaman Malatya'nın ilçesiydi, şimdi Adıyaman'ın ilçesidir. Kaymakamlıktan sonra askere gittim. Ondan sonra Ayancık ve Abana kaymakamlıkları yaptım.

1953'te de üniversiteye geçmiş oldum. 1951 yılında arz ettiğim gibi Kessler ve diğer hocalar Almanya'ya döndüler. Bizim Mülkiye'de bir hocamız daha vardı. Prof. Röeter. Şehircilik hocamızdı. O hocamızda buradan döndükten sonra Batı Berlin'de ilk belediye reisi oldu. O da çok iyi bir insandı. Derdi ki: "Türkiye'de sizin yöneticiler çok lüks yaşıyorlar. Bir sürü masalar, süslü koltuklar. Biz Almanya'da tahta sıralar, masalar üstünde iş yapardık." diye bizi tenkit ederdi. Tasarrufa riayet etmemizi isterdi. Kessler'in bir davranışını size anlatayım. Kessler, bütün zarfları açtırdı ve içlerine yazı yazdırırdı. Yani zarfı kesip, yırtıp atmak yoktu. İçini kağıt olarak kullanırdı. Düşünün bir tasarrufa verilen önemi.

Bu hocalar zamanında hemen her hafta, fakültede bir toplantı yapılırdı. İstanbul'un iş adamlarıyla, hocalar toplanırlar ve Türkiye'nin iktisadi meselelerini görüşlerdi, çareler üretirlerdi. O vakit Türkiye'de hangi kanun yapılırsa yapılısın kanunlar bu üniversiteden geçirdi. Maliye Mevzuatı, Çalışma Mevzuatı, bizim üniversitede hazırlanırdı. Ne olursa kesinlikle buraya sorulurdu. Zaten tek üniversite, tek fakülte bizdik.

Ve bizim kürsünün bir özelliği de kürsünün fildişi kulesinde yaşayan bir kürsü olmamasıdır. Bir ayağımız hep dışarıdaydı. Tatbikatla ilgiliydik. Bendeniz 1955 yılında doktoramı bitirdiğim (İstanbul Tekstil Sanayisinde Ücretler) zaman ilk konferansımı Malatya'da tekstil fabrikasında işçilere verdim. Ve biz sömestr tatilinde her yıl talebelerle bir yere giderdik. Zonguldak, Kütahya, Bursa gibi illere gider, oralarda konferanslar verirdik. Zonguldak'a gittiğimizde, yerin dibine maden ocaklarına işçilerle beraber inerdik. Madende konferans verirdik. Size küçük bir anekdot anlatayım oradan. Zonguldak'tayız. Ben de varım. Bizim yeni asistanlar Nevzat'lar falan da oradaydı. Şimdi tabii gece yarısı oldu. Nevzat da oradaki otelin resepsiyonundaki şahısla konuşuyor. Nevzat laf olsun diye adama "yahu sen sendikalı mısın?" diyor. O da "hayır beyim ben Tokatlı'yım" cevabını veriyor. O zaman sendika pek bilinmiyordu. Yine bir fıkraya o zamanlardan aklıma geldi. TBMM'de grev kanunu konuşuluyor. Arka sırada bir mebus da

uyuklamış. Bir ara bir uyanıyor. Yahu bir grev hakkında bahsediyorlar. "Hangi Hakkı yahu, Beşiktaşlı Hakkı mı?" diyor.

Bizim kürsü o zaman şöyle bir yapı içindeydi. Fakülte'de disiplinler vardı. Sosyal Siyaset, İktisat, İşletme, Maliye, İktisat Tarihi birer disiplindi. Bu disiplinlerin içinde de kürsüler vardı. İktisat disiplininde üç tane kürsü vardı. Birinde Şükrü Baban vardı. Birinde Hazım Atıf Kuyucak bulunurdu. Bir kürsünün başında da Sabri Ülgener vardı. Almanlar gittikten sonra kürsülerin başına bu hocalar geçmişti. Şükrü Baban'ın kürsüsünde rahmetli İdris Küçükömer vardı. Sencer Divitçioğlu ve Besim Üstüner de o kürsüdeydi. Zeyyat Hatipoğlu vardı. Hazım Atıf Bey'in kürsüsünde de, Süleyman Barda, Demir Demirgil ve rahmetli Yüksek Ülken vardı. Sabri Ülgener'in kürsüsünde de meşhur üç Ahmetler; Ahmet Gökçen, Ahmet Yörük, Ahmet Kılıçbay vardı. Biz de üç arkadaşlık aynı seviyede: Kemal Tosun, Ahmet Kılıçbay ve bendeniz.

Ben Sosyal Siyaset'te, Ahmet Kılıçbay İktisat'ta, Kemal Tosun da İşletme'de Mehmet Oluç'un kürsüsündeydi. Mehmet Oluç da kürsünün başına şöyle geçmişti. Alfred İzak gidince İşletme kürsüsü Ahmet Ali Özaken'e kalmıştı. Sonra o genç yaşta vefat etti. Bunun üzerine Mehmet Oluç'u İktisadi Coğrafya'nın başından aldılar, İşletme'nin başına geçirdiler. O kürsüyü geliştirdi ve Türkiye'de İşletme kürsüsünü hakikaten İşletme kürsüsü haline getiren kendisidir. Hacettepe'de İhsan Doğramacı neyse, Mehmet Oluç da burada odur. Boğaziçi'nin sırtlarında, Ankara'ya gide gele, vakıflara koşturarak orada arsalar aldılar binalar yaptı, İşletme Enstitüsü'nü kurdu, geliştirdi. Fakat maalesef hayatının sonlarına doğru, Evren Paşa'nın döneminde işte bu Avcılar'daki araziye vereceğiz bahanesiyle o binaları aldılar elimizden ve Boğaziçi Üniversitesi'ne verdiler. Şimdi Boğaziçi'ndeki o binaların hepsi bizim İşletme Enstitümüz idi. Ve Mehmet Oluç Bey kürsüsündekiler sahip çıkmadığı için küstü ve bir daha da Avcılar'a uğramadı. O yüzden ben hatıratımda da söylüyorum, işletmecilerin Mehmet Uluç Bey'e borçları vardır. Onun gönülünü almaları gerekir. Hâlâ hayattadır çünkü. İki önemli işletmeci Mehmet Uluç Bey ve Feridun Özgür Bey hâlâ hayattadırlar. Kurucudurlar. 4 hoca olarak Fakülte'yi kurdular. Hatta beşinci hocayı bulamamışlardı, gittiler Tıp Fakültesi'nden halk sağlığı bölümünden Sıtkı Veli Can Bey'i aldılar. Ve onunla 5'i tamamlayıp, İşletme'yi kurdular.

Sosyal Siyaset kürsüsünde de, Sosyoloji ve Sosyal Siyaset sahaları vardı. Sosyoloji kısmında Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Cavit Orhan Tütengil, Amiran Kurtkan ve Mehmet Eröz vardı. Ondan sonra da şimdiki arkadaşlar.

1961 yılında bizim iki kürsü ayrıldı. Sosyoloji ve Sosyal Siyaset ayrıldılar. Disiplin gene müşterek ama kürsüler ayrılmıştı. Bir süre sonra kütüphaneyi de böldük. Bir süre sonra o disiplinler de zaten değiştirildi. Ve YÖK sistemine gelinceye kadar, fakülteler muhtariyete sahipti. Yani üniversite içinde esas asli birimler fakültelerdi. Üniversite yönetimi sembolikti. Rektörlük mühim bir makam değildi. Çünkü rektörlükte ana kararları senato verirdi. Fakültelerde de ana kararları fakültedeki profesörler kurulu verirdi. Herhangi bir madde çıkacağı zaman, o kurulda aylarca tartışılırdı. Tam demokratik bir sistemdi. Ama kurulun verdiği karar da karardı. Bitmişti. Ondan sonra ilmi kısmı zaten gitmezdi senatoya, sadece idari kısmı giderdi. Dolayısıyla fakültenin müfredat programlarını dahi profesörler kurulu belirlerdi. Dışarıdan katiyen müdahale söz konusu değildi. Fakültenin bütçesi vardı. Sadece fakültenin değil, bölümlerin hatta bölümlerdeki araştırma enstitülerinin bütçesi vardı. Ve o bütçeyi araştırma enstitüsünün yönetimi tanzim ederdi. Bölümün bütçesini biz kendimiz sarf ederdik. Fakültenin bütçesini de dekanlık sarf ederdi. Dolayısıyla rektörlüğün dekanlıklar üzerinde öyle bir vesayet yetkisi yoktu. Ana kararlar profesörler kurulunda çıkardı.

Kürsüler ise tam bir vahdet içindeydiler. Adeta birer kaleydiler. Profesör ve asistanları biraz ataerkil bir aile durumundaydılar. Her hoca bilirdi ki aldığı asistan bir gün kendisinin yerine geçip profesör olacaktır. Asistan da bilirdi ki kürsüye girdim, bir vukuatım olmazsa, ileride ben burada profesör olurum. Ve o hava içinde işler yürütülürdü.

Ve tabii YÖK sistemi gelince şartlar tamamen değişti. O vakitlerde üniversiteye kimse karışamazdı. Ne Cumhurbaşkanı, ne Başbakan, ne Bakanlar... Fakültelere rektör karışamazdı. Ben bölüm başkanlığı yaptığım süre içinde, zannediyorum 1979'dan 1993'e kadar, bizim bölüme, bendenize, herhangi bir asistanın tayini için, bölümün herhangi bir işi için, dekanlıktan rektörlükten, değil müdahale bir telefon bile gelmemiştir. Gelemez de. Zaten gelse kabul etmem. O gücümüz de vardı. O havamız da vardı. Bendeniz bölüm başkanı iken dekan zaten

Nusret'ti. O zaten öğrencimdi. Rektör yardımcısı Akın'dı. O da talebimdi. Dolayısıyla bizim bölümlere müdahale mevzu bahis değildi.

Size bir hatıramı anlatayım. Bir gün rektörlük bizim bölüme hariçten bir kişiyi tayin etmek istemiş. Bize haber vermiyorlar. Sosyal Güvenlik branşına, İstanbul'daki bir fakültenin dekanının hanımını Ankara'dan getirmek istemişler. Onun için de özel bir kadro çıkarmışlar. Gene bizim haberimiz yok. Bize yazı geldi. Efendim işte bir kadro tahsis edildi, bu kadroya da Ankara'dan şu kişi tayin edilecek diye. Olacak şey değil. Ben hemen bölümü topladım. Niçin olacak şey değil? Şundan; biz asistan aldığımız zaman kadrosunu ona göre ayarlardık. Asistan doktor olduğunda doçentlik kadrosunun hazır olduğunu bilirdi. Bakın örnek, karşımda duruyor. Ben asistanlarımızın hepsini, doktora için ne yapıp edip, dışarıya göndermeye çalışırdım. Mutlaka dışarıya gidin, benden size açık çek, yeter ki kendinizi geliştirin kadronuz burada hazır derdim. Recep de bir imtihana girdi ve kazandı. Doktora gidecek. Dedim ki Recep'e: "Evladım, Amerika'ya git, doktoranı yap. Senin kadron mahfuz burada duruyor. Geldiğin zaman bu kadroya gireceksin". Ben bölüm başkanı olarak bunu diyebiliyordum. Bunu diyecek güçteydim. Recep gitti. Orada doktorasını yapmaya çalıştı. Sonra biraz erken dönmek durumunda kaldı. Buradaki doktorasını bitirdi. Sonra geri dönüp Amerika'daki doktorasını da bitirdi, çift doktorası oldu, geldi. Şimdi böyle imkanlarımız ve birlikteliğimiz vardı. Bir aile havasındaydık.

Ama tabii hocalar da öyleydi. Rahmetli Orhan Tuna her gün gelirdi. Bir Çarşamba günü gelmezdi. O gün zaten bizim bölüm tatildi. Sabah daha saat 8'de damlardı üniversiteye. Kendisinin şöyle bir tabiri vardı: "Efendim biz ameleyi mükellefeyiz", yani zorunlu çalıştırılan kişi. Ve o geldiği zaman tabii herkesin bölümde bulunması lâzım. Birisini arar. On dakika gecikse; "Neredesin yahu?!" diye kükrerdi. Akşam da oldu mu öyle herkes tasını tarağını toplayıp gidemezdi. Herkesi çağırır, hep beraber hoca önde biz arkada bütün bölüm beraber çıkardık dışarıya. Böyle bir havamız da vardı. Ama herkesle de ilgilenirdi. Toker'in askerliği mi söz konusu, giderdi paşalara onun İstanbul'da kalması için uğraşır, didinirdi. Benim mesela nişanımda Orhan Hoca yüzüğümüzü takmıştı. Dolayısıyla böyle bir aile havası vardı. Yani herkes birbiriyle ilgilenirdi. Problemlerimizi müşterek çözümlerdik. "Baba" pozisyonunda bulunurdu. Bu Kessler'den Fındıkoğlu'ndan gelen geleneği bendeniz de devam ettirmeye çalıştım.

Ben daha sonra yurt dışına gittim birkaç defa, en son Suudi Arabistan'a gitmişim. Orada iki sene hocalık yaptım. Döndüm. Döndüğümde baktım YÖK sistemi gelmiş ve bizim bölümün de adını değiştirmişler. Sosyal Güvenlik ve Endüstri İlişkileri Bölümü demişler. Hemen topladım bölümü. Böyle saçma şey olamaz dedim. Sosyal Güvenlik çünkü zaten Hukuk Fakültesi'nde bulunan bir kürsünün de adıydı. Bunu yapan şahıs da benim Mülkiye'den küçüğüm olan bir kardeşimiz. Kendisi Ege Üniversitesi'nde Sosyal Güvenlik hocasıydı. Kendine yontmuş, ona göre bölüme bu ismi takmış. Hemen düzelttirdik. Bunun üzerine "Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü" adını verdik ve YÖK'e gönderdik. Zaten biz ana bölüm olduğumuz için bizim kabul ettiğimiz sistemi bütün Türkiye otomatikman kabul ederdi. YÖK de bu sistemi şablon halinde tüm üniversitelere tebliğ etti. Ve bugün kurulmuş olan sistem oluştu. Yani ben geldiğim zaman bu bölümün adı öyle acayip bir şekle girmişti, onu düzelttik.

Rahmetli Orhan Hoca'nın da tabii bir reaksiyonu vardır. O da Sosyal Siyaset kürsüsünün isminin koyucusuydu. Ona çok bağlı idi. İşte bu YÖK ilk isim değişikliğini yapınca, YÖK'e almış uzun bir mektup yazmış. Bu da benim hatıratımda vardır. 4 sayfalık bir mektup. Ve bunun niçin haksız olduğunu gayri-ilmi olduğunu uzun uzun izah ediyordu.

YÖK sisteminden sonra, üniversitenin yapısı tamamen değişti. Fakülteler sembolik hâle geldi. Bütün yetkiler rektörün elinde toplandı. Yani üniversite adeta bir liseye dönüştü. Kürsülerin elinden güç çıktı. Kürsüler bölüm haline getirildi. Bölümlerdeki asistanlık tabiri kaldırıldı. Araştırma görevlisi oldu. Amerika'dan adaptasyondur bu da. Orada "research assistant" derler. Dolayısıyla ben şuna benzetirim: Eski sistem amatör futbola benzerdi. Eskiden amatör futbol anlayışı zamanında bir Beşiktaşlı'nın Galatasaraylı olması mümkün değildi. Bir Beşiktaşlı takıma girdiyse artık ömrü billah orada oynardı. Transfer falan yoktu. Artık herkes her sene kulüp değiştirir oldu.

Eskiden de bir asistanın kürsü değiştirmesi söz konusu değildi. Fakat bu "research assistant" yani araştırma görevliliği çıkınca, bir de arkasından rotasyon sistemi getirilince, işler büsbütün karıştı. Artık iş profesyonel hâle geldi. Artık ne asistan profesörünü benimsiyor, ne de profesör asistanını benimsiyor. Böyle bir hava yaratılıyor. Bizim kürsü

tabii eski tradisyonu devam ettirdiği için kanunlara rağmen bu gelenekleri yürüttü. Ama Anadolu'nun diğer üniversiteleri karmakarışık oldu.

Bir hatıra daha arz edeyim. Bendeniz Cidde'ye giderken, kürsüde Sabri Orman'ı bırakmıştım. Benim kitabım da basılıyordu onuncu baskısı o sırada. O onlarla uğraşmıştı. Sonra dönüştü Sabri'nin rotasyonu gelmişti. Yardımcı doçent olmak istiyor. Bizde de kadro yok. Marmara Üniversitesi'nde kadro varmış. Orada da rotasyona girecek kimse yok. Orhan Bey Allah rahmet eylesin, o zaman ki rektör, bana telefon açtı, dedi ki: "Ya böyle böyle bir durum var. Rotasyon için eleman arıyoruz. Sizde de Sabri Bey varmış. Ona biz kadro verelim. Bizim adımıza Erzurum'a gitsin. Rotasyonu gerçekleştirsin. Sonra dönüşte de bizim kürsüde ona kadro veririz." Ben de "Peki" dedim Sabri'yi oraya gönderdim. Sonunda o Marmara Üniversitesi'ne geçmiş oldu.

Kadromuza gelince; ben asistan olduğumda kürsüde daha dört kişiyiz. Orhan Hoca, bendeniz, Sabahat Hanım (şimdi biraz rahatsız, herkesin bu fedakar elemanımızı aramasını diliyorum), bir de sekreter Saadet Hanım vardı. Saadet Hanım da eski yazıyı bildiği için, Orhan Hoca'nın sağ koluydu. Orhan Hoca eski yazıyla yazar, ona verir, o da daktilo ederdi. Ben doktorayı 1955'te bitirdiğimde Amerikalıların AID teşkilatı vardı. ICA da denirdi. Amerika da dünyaya daha yeni açılıyor. O ana kadar kendi içinde kapalı bir siyaset takip etmiş. Artık dünyaya açılıyor. Bütün dünyadan da elemanlar çağırarak kendini tanıtmaya gayret ediyordu. O zamanlar ICA'nın Ankara'da Farabi Sokağı'nda Çankaya'ya yakın çok büyük bir binası vardı. Ve orada her bakanlığa tahakkuk eden birer departmanları vardı. Bizim bakanlıkta bulamayacağınız evrakların hepsini orada görürdünüz. Çok sıkı çalışırlardı. Çalışma departmanları da vardı. Başında Mr. Barret diye de bir Amerikalı vardı, İtalyan asıllı. Ve onlarla bizim kürsü arasında çok sıkı bir işbirliği vardı. O vakit bizim sendikalarla ilişkimiz çok gelişmişti. Bütün Türkiye'deki sendikacılar bizim bölümde eğitilmişti. O teşkilat beni Amerika'ya gönderdi. O zaman Mr. Hoem diye bir zat vardı. Uzakdoğu'da bulunmuş bir sendikacılık uzmanı. Dr. Pose diye bir zenci uzman vardı. Bir de onların bir tercümanları vardı. Esmer, Ferit Askara. Soyadı da Askara idi. Herhalde kendisi Sudan'dan falan gelme biriydi. Çok temiz bir çocuktü. Böyle bir ekip ile biz devamlı işbirliği yapardık.

Ve o zamanlar, İş ve İşçi Bulma Kurumu, Çalışma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve bizim kürsü işbirliği halinde seminerler yapardık. A tipi, B tipi ve C tipi seminerler. Tophane'deki İş ve İşçi Bulma Kurumu'nda çalışırdık. Türkiye'deki İş ve İşçi Bulma Kurumu'nu kuran da bizim Ekmel Zadi ağabeyimizdi. İlk müdürü de oydu. Üstünde Milletlerarası Çalışma Enstitüsü vardı. Üstünde de Ortadoğu ve Yakındoğu Çalışma Merkezi vardı. Seminerleri orada yapardık. Bizim bütün kürsü orada çalışırdı. Orda İş Hekimliği Departmanı vardı. İş Güvenliği Departmanı vardı. Bütün laboratuvarlar vardı. Çok güzel teşkilatlar vardı. Ve o hocalar gelip bizim kürsüde ders verirlerdi. Biz oralara gider ders verirdik.

Orada dört kesime hitap eden seminerler verirdik: İşçi sendikalarına, işverenlere, bakanlık üst düzey yöneticilerine ve iş hakimlerine. Hatta hatırlarım bizim işverenlere tertip ettiğimiz bir seminerde rahmetli Vehbi Koç'un küçük kızı Gönül Hanım da seminere katılmıştı. Böyle bir aktif haldeydi bizim kürsü. O yüzden de sahamız genişti. Fakat sonra bunlar yavaş yavaş tarihe karışmış oldu. Elimde mesela bir vesika var. Lastik-İş Sendikası'ndan gönderilmiş bana. 1960'lı yıllarda. O zaman lastik sanayinde sahibi Musevi olan büyük bir fabrika vardı. Başka da bir fabrika yoktu zaten. Lastik işkolunda bu fabrika sezon tatili maddesi koydurmuştu. Yani bazı işkollarında mevsimlik olarak işler durur. Dolayısıyla işverenler mevsimlik işçileri otomatikman çıkarabilirler. Tazminat vermeksizin. Fakat bu akıllılar, kendi sanayilerini de bu kolun içine sokmuşlar. Yaz mevsimi geldiği zaman, tüketim azaldığı zaman, işçileri tazminatsız çıkartıyormuş, sonra mevsim gelince yine alıyorlarmış. İşçiler bizim hakem kuruluna gitmişler. O vakit tabii daha henüz grev ve toplu pazarlık hakkı yoktu. Yani 1960'dan önceki dönem bu. Orhan Hoca da bizim rahmetli vilayeteki tahkim kurulunda üniversiteyi temsilen profesör olarak üyeydi. Onlar demişler ki, bunu bir bilirkişiye havale edelim. Bize bir rapor hazırlasın. Bendenizi de bilirkişi yaptılar. Ben de inceledim. Bir rapor yazdım. "Bu sanayide pekala nasıl kısın kısık lastik üretiliyorsa, yazın da yazlık lastik üretilbileceğini dolayısıyla mevsim tatiline tabi olmaması gerektiğini" belirten bir rapor verdim. Hakem kurulu da raporu tastikledi. Sendika da bana teşekkür yazısı gönderdi: "Binlerce işçi bu verdiğiniz rapor için sizlere dua ediyor" diye.

Böyle pek çok anımız var. 1980'den sonra YÖK'ün getirdiği bölüm sisteminde de, biz eski tradisyonumuzu korumaya çalıştık. Kadrolarımıza gelince: Bendeniz 1955 Amerika'ya gideceğim. Hoca dedi ki: "Gidiyorsun ama kimse kalmadı. Birini bul da bir asistan alalım." Ben de derslere giriyorum doktor asistan olarak. Sınıfta ortalarda oturan bir çocuk dikkatimi çekmişti. Cin gibi zeki. Parmak kaldırıyor, sürekli sualler soruyor. Çok çalışkan değil ama becerikli, kafası çalışkan ve aktif bir eleman. Dedim hocaya "bu çocuğu asistan alabiliriz". O da "tamam, uygun biriyse al" dedi. O şahıs Nusret Ekin'di. Ben de Amerika'ya gitmeden birkaç ay evvel, dış bahçede Merkez Bina'ya doğru yürürken bir baktım karşıdan Nusret geliyor. Merhabalaştık. "Hocam okulu bitirdim" dedi. Dedim "Nusret sana bir haberim var. Ben Amerika'ya gidiyorum. Bizim kürsüde bir asistanlık kadrosu var. Asistan olmak ister misin?" O da "olurum hocam" dedi. Hemen aldık muamelesini yaptık, asistan oldu. Ben de Amerika'ya gittim. Hatta giderken de bazı evrakları verdim. Aman dedim bunları iyi sakla. Sonra Amerika'dan sordum kendisine "Nusret o evrakları saklıyor musun?" diye. "Abi" dedi "o kadar iyi sakladım ki şimdi kendim de bulamıyorum!"

Arkasından, yine bir kadro ihtiyacı oldu. Bizde Aydınlar Ocağı'nda konferanslar veriyoruz. Bizim Karadenizli Şadi Pehlivanoglu vardı. O da burada Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti başkanıydı. İrtibatımız vardı. Mecmua çıkarırdı. Hatta bir gün bana gelip "Hocam. Milli Nizam diye bir gazete çıkaracağız. Yazı yazar mısınız?" Ben de onu oturttum. Şöyle dedim: "Bak evladım. Evvela bir şunu incele. Senden önce kaç kişi bu tip gazete çıkardı. Ve neden hepsi batmış. Onları incele sebeplerini bul, ona göre bu işe giriş."

Ona dedim ki: "Bize bir asistan lâzım". Bir müddet sonra cevap geldi: "Uygun bir adam bulduk. Fransa'da doktorasını yapmış. Askerliğini de bitirmiş. Hazır. Bizim buralara gelip gidiyor". Ben de "gönder o zaman" dedim. O gönderdiği kimse de Nevzat Yalçıntaş'tı. O şekilde onu da aldık. Tabii bunlar hep hocanın tasdiki ile oluyor. Ondan sonra hoca Nusret ile beraber 1960'ta Amerika'ya gitti. Bizim Cornell Üniversitesi'ne. Ben de orada kalmıştım. Amerika'da doçentliğimi orada 1956-7'de hazırlamıştım. Hocalar oraya gittiler. Ben burada yalnız kaldım. Ama gitmeden önce, iki kişiyi belirlemiştik. Birisi Fransa'da doktora yapmış fevkalade parlak ve çalışkan bir insandı. Onu kütüphane müdürü yaptık. Orada fevkalade başarılı bir hizmet

yapmıştı. Biz onu İş Hukuku kürsüsüne alalım diye gözümüze kestirdik. Hukukçuydu kendisi. Birinci aday bu. İkincisi 3'ten 4'e geçen talebeler içinde bir talebemizdi. O zaman AISEC vardı. Talebe mübadele programı. Oradan İngiltere'ye gitti. Dönüşte bana iki tane rapor getirdi. Oradaki sosyal hareketler, iktisadi durum üzerine. Baktım raporlar fevkalade güzel, kapasiteli. Dedik hocaya bu ikisini de asistan alalım. Hoca Amerika'ya gittiği için imtihanlarını da ben usulen yaptım. Bu asistanlar da Gülten Hanım'ın muhterem eşi Metin Kutal ile Toker Dereli idi. Gülten Hanım da o vakit fakültede sekreteryanın gülü. Erenköylü güzel bir genç hanım. Orada Nuriye Hanım ile beraber fakülteyi çeviriyorlar. Tabii sonra bizim kürsü ona göz koydu. Bizim tarafa geldi, asistan oldu. Evlendi Metin ile beraber. Sonra da Toker de Bengü'yle evlendi. Böylelikle iki çift hanımlı beyli bir kürsü haline geldik. Cidde'den geldiğimde de Berrak Hanım kızımızı hazır bulmuştum. Evveliyatını biliyorum tabii.

Güzel günlerimiz oldu. Güzel hatıralarımız oldu. Bugünlere geldik. Şimdi tabii yeni bir üniversite, yeni bir sistem, yeni bir düzen ama ben görüyorum ki kardeşlerimiz yine o eski düzeni, o eski bağlılığı devam ettirmeye çalışıyorlar. Duamız, niyazımız bu güzel birlikteliğimizin bozulmaması. İlim sahasında gayretle çalışmamızdır. Allah sıhhat, afiyetler ve muvaffakiyetler versin hepinize. Her işin bir sonu olduğuna göre biz de konferansımızı burada bitirelim; arkalardan protestolar gelmeden. Efendim teşekkür ediyorum. Tebrik ediyorum.